

บทที่ 3

สภาพทั่วไปของพื้นที่

3.1 วิวัฒนาการเขตบางพลัดและบางกอกน้อย

เขตบางพลัดและบางกอกน้อยมีวิวัฒนาการยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเป็นเองหน้าด่านสำคัญเพื่อป้องกันข้าศึกที่มาจากทะเลด้านอ่าวไทย พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะผลไม้ชนิดต่าง ๆ ที่มีรสชาติดี ในยุคนี้ได้เกิดชุมชนริมน้ำ และชุมชนชาวสวน

ในปี พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้ทรงตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงของประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ทั้งสองฝั่งของแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกกันว่าเป็นเมืองนอกแตก โดยที่พระราชวังและย่านสถาบันทั้งหลายอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำและเรียกชื่อตามสภาพของพื้นที่ซึ่งเป็นสวนผลไม้ เช่น วังสวนลิ้นจี่ วังสวนมังคุด เป็นต้น สำหรับฝั่งตะวันออกจะเป็นย่านการค้าที่อยู่อาศัยของชนต่างชาติ เช่น ชุมชนชาวจีน ชาวมอญ เป็นต้น จากการประชุมพงศาวดารภาคที่ 26 เรื่องตำนานวังเก่าในกรุงเทพฯ หน้า 3688 สรุปได้ว่าพระราชวังเดิมครั้งกรุงธนบุรีและวังหน้าตั้งอยู่ในเขตบางกอกใหญ่ ส่วนบ้านเสนาบดีรวมถึงพระนิเวศน์เดิมของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกอยู่ในพื้นที่เขตบางกอกน้อย ส่วนพื้นที่รอบนอกจะเป็นย่านที่พักอาศัยของบรรดาข้าราชการบริพารและประชาชนทั่วไป

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงย้ายราชธานีมายังฝั่งพระนคร ความเจริญก็เริ่มขยายตัวมายังฝั่งตะวันออกมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงรัชกาลที่ 1-5 ส่วนฝั่งตะวันตกยังคงลักษณะดั้งเดิมของชุมชนริมน้ำและชุมชนชาวสวน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่แทบจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงใด ๆ เลย

เขตบางกอกน้อยและเขตบางพลัดเริ่มมีความสำคัญอีกครั้งเมื่อรัชกาลที่ 5 ได้ทรงมีพระราชประสงค์ให้มีโรงพยาบาล จึงได้มีการสร้างโรงพยาบาลศิริราช (วังหลัง) เมื่อปี พ.ศ. 2431 และในปี พ.ศ. 2464 รัชกาลที่ 6 ได้เปิดสถานีรถไฟธนบุรีบริเวณริมคลองบางกอกน้อยใกล้กับโรงพยาบาลศิริราช อันเป็นเส้นทางสำคัญสู่ภาคใต้และภาคตะวันตกของประเทศ ทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์รวมของผู้ที่จะเดินทางออกเมืองหลวง โดยอาศัยเรือข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มียานข้ามแม่น้ำ ซึ่งบริการเรือข้ามฟากยังเป็นที่ยอมรับกันอยู่ในปัจจุบัน

ในราวปี พ.ศ. 2468 ได้มีการเปิดใช้สะพานพระรามหกเป็นสะพานแรก ซึ่งสร้างเชื่อมทางรถไฟสายเหนือกับสายใต้ และเป็นสะพานสำหรับรถวิ่งและคนข้าม แต่ไม่มีบทบาทต่อเขตบางพลัด

และเขตบางกอกน้อยมากนัก เพราะไม่ผ่านย่านชุมชน จนกระทั่งปี พ.ศ. 2475 รัชกาลที่ 7 ได้ทรงสร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ พร้อมกับวางผังและสร้างถนนทางฝั่งตะวันตก 10 สาย และขยายถนนทางฝั่งตะวันออกเพื่อรองรับการสัญจรจากสะพานให้สะดวกยิ่งขึ้น เป็นการเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกให้มีการขยายตัวมากขึ้น ถนนที่ได้รับการขยายเป็นถนนในพื้นที่เขตบางกอกน้อยได้แก่ ถนนอิสราภาพ ถนนพรานนก และถนนอรุณอมรินทร์ ซึ่งอยู่ในพื้นที่แขวงศิริราช แขวงบ้านช่างหล่อ ในปัจจุบัน

ราวปี พ.ศ. 2492 มีการสร้างถนนจรัญสนิทวงศ์ ช่วงระหว่างสามแยกท่าพระถึงสะพานพระรามหก ต่อจากฝั่งถนนที่วางไว้ในรัชกาลที่ 7 ถึงแม้แนวถนนจะผ่านใจกลางพื้นที่เขตในแนวเหนือ-ใต้ แต่สภาพถนนไม่ค่อยดีนัก และพื้นที่ส่วนใหญ่ทั้งสองฝั่งถนนยังเป็นที่สวน การเข้า-ออกสู่ถนนจึงเป็นเรื่องลำบาก ระยะนี้เริ่มมีการตัดถนนซอยเข้าสู่พื้นที่ด้านใน โดยเฉพาะในบริเวณที่เป็นชุมชนหรือวัดสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา

ในปี พ.ศ. 2501 ได้มีการเปิดใช้สะพานกรุงธนและถนนราชวิถี เชื่อมกับถนนจรัญสนิทวงศ์ เกิดเป็นชุมชนใหม่ทางตอนบน นอกเหนือไปจากชุมชนเดิมที่อยู่ทางตอนใต้ในแขวงศิริราชและแขวงบ้านช่างหล่อดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสถานขนส่งสายใต้ซึ่งย้ายมาจากปากคลองตลาดได้สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2504 บริเวณดังกล่าวได้กลายมาเป็นศูนย์รวมของผู้คนและรถมากมาย ทำให้มีการปรับปรุงและขยายถนนจรัญสนิทวงศ์ให้มีสภาพดีขึ้นดังในปัจจุบัน ระยะนี้เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานสองฝั่งถนนจรัญสนิทวงศ์มากขึ้น และมีการตัดถนนซอยเพิ่มมากขึ้น แต่พื้นที่ที่อยู่ลึกจากถนนเข้าไปก็ยังมีได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ในปี พ.ศ. 2516 ได้มีการเปิดใช้สะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า สะพานอรุณอมรินทร์ และถนนพระปิ่นเกล้าที่เชื่อมกับถนนจรัญสนิทวงศ์ในแขวงบางยี่ขัน นับเป็นการเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกที่สำคัญ เพราะเป็นการเปิดพื้นที่เป็นแนวตรงที่เชื่อมกับศูนย์กลางสำคัญในเขตพระนคร บริเวณนี้จึงมีการกระจุกตัวของอาคารพาณิชย์และอาคารสูง ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นเป็นบริเวณแรกของเขต และในปี พ.ศ. 2528 ได้มีการเปิดใช้ถนนราชวิถี-นครชัยศรี และถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี ซึ่งทั้งสองสายมาบรรจบกันในพื้นที่แขวงบางบำหรุ นับเป็นการเปิดพื้นที่ทางฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของเขตบางพลัด นอกจากนั้นถนนทั้งสองสายนี้ยังจัดเป็นถนนสายประธานของกรุงเทพมหานครอีกด้วย

จากการศึกษาความเป็นมาของเขตบางกอกน้อยและเขตบางพลัด ทำให้ทราบวิวัฒนาการของเขตมาโดยลำดับ คือ การตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชุมชนในเขตจะอยู่ตามสองฝั่งแม่น้ำลำคลอง (River Linear Settlement) ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพของพื้นที่ที่อยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดแนวตะวันออก และมีลำคลองอยู่มากมาย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่ม และมีน้ำท่วมถึง การใช้ที่ดินส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตร คลองสำคัญที่มีประชากรอยู่มาก ได้แก่ คลองบางกอกน้อย คลองมอญ

คลองบางบำหรุ คลองชักพระ โดยเฉพาะคลองบางกอกน้อยจะมีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น นอกจากนั้นจะเป็นบริเวณทางแยกแม่น้ำหรือบริเวณวัดสำคัญที่ตั้งอยู่ริมคลอง

ต่อมาถนนเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญ รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของประชากรเริ่มเปลี่ยนไปมาอยู่ริมถนนมากขึ้น โดยจะอยู่กันหนาแน่นทางตอนใต้ของเขตบริเวณแขวงศิริราช แขวงบ้านช่างหล่อ ในลักษณะของการรวมกลุ่ม (Cluster Settlement) เนื่องจากเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับพระราชวังเดิมสมัยกรุงธนบุรี และเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลศิริราชกับสถานีรถไฟธนบุรี ส่วนทางตอนบนของเขตยังเป็นชุมชนชาวสวนและชุมชนริมน้ำเช่นเดิม ได้มีการตัดถนนสายใหญ่ ๆ เพิ่มขึ้น และปรับปรุงถนนให้ได้มาตรฐาน มีการตั้งสถานีขนส่งในพื้นที่และสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เกิดความสะดวกในการติดต่อทั้งภายในเขตเองกับพื้นที่รอบนอก ทำให้ประชากรอพยพเข้ามาอยู่บริเวณนี้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เกิดลักษณะการเติบโตไปตามสองฟากถนนเป็นแนวยาว กระจายอยู่ทั่วไปนอกนั้นเป็นพื้นที่เกษตรและเป็นพื้นที่ที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ ทำให้ในปัจจุบันพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเกษตรได้ลดจำนวนลงเรื่อย ๆ

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนบริเวณย่านบางยี่ขัน

รูปที่ 3-1 สมัย รัชกาลที่ 1

รูปที่ 3-2 สมัย รัชกาลที่ 5

รูปที่ 3-3 สมัย รัชกาลปัจจุบัน
ภายหลังจากการเปิดใช้สะพานพระปิ่นเกล้า

3.2 ลักษณะภูมิประเทศและทำเลที่ตั้งระดับเขต

3.2.1 ที่ตั้งอาณาเขตและการปกครอง

เขตบางพลัดตั้งอยู่ในพื้นที่ฝั่งธนบุรี ซึ่งอยู่ในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร มีพื้นที่ทั้งหมด 11,360 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,100 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จรดทางรถไฟสายใต้เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างกรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี

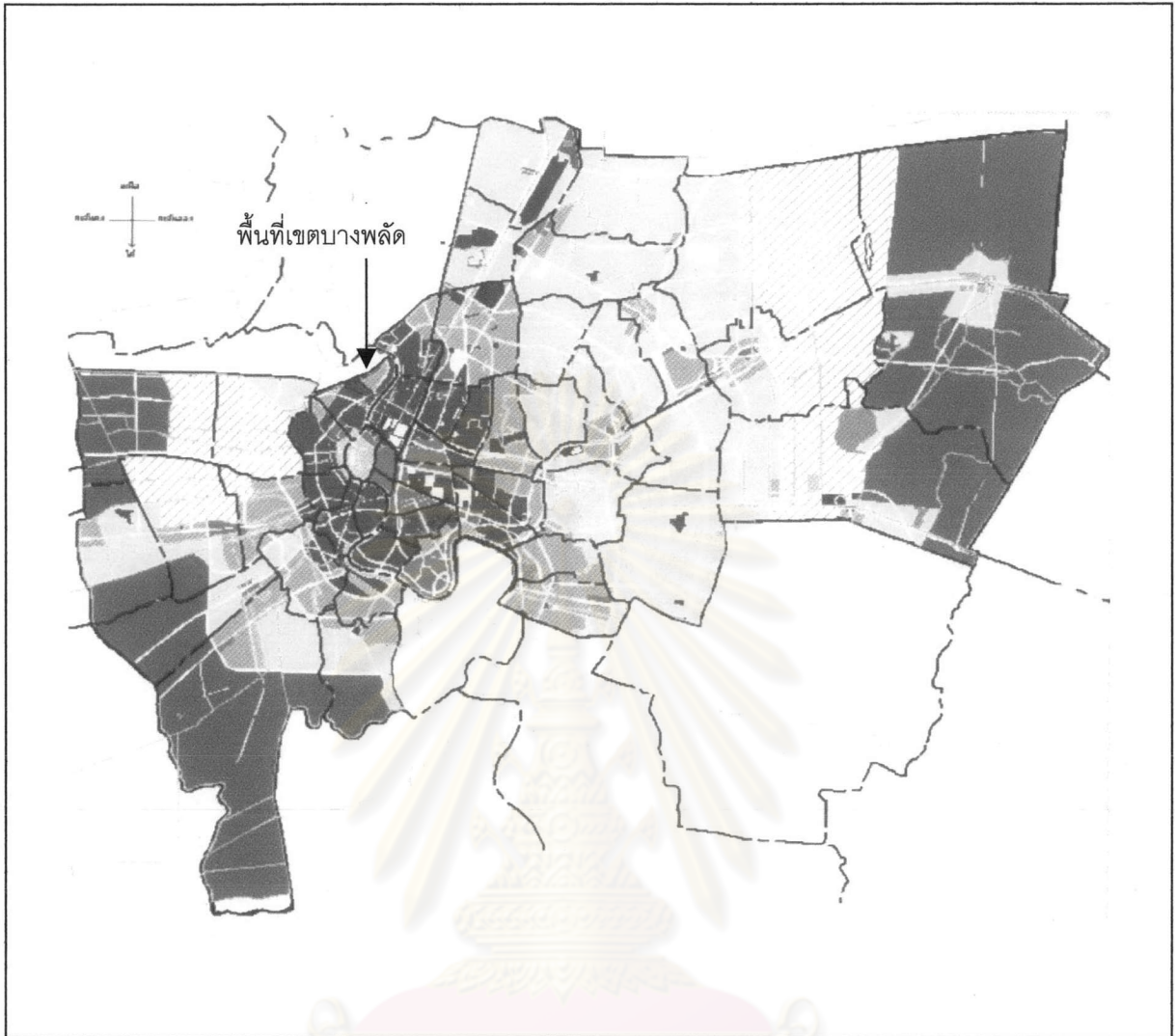
ทิศใต้และทิศตะวันออก จรดแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีพื้นที่ในฝั่งตรงข้ามติดต่อกับเขตดุสิต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับแขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย

จากการสำรวจของสำนักงานเขตบางพลัด เขตการปกครองทั้ง 4 แขวง มีพื้นที่ดังนี้

1. แขวงบางอ้อ	มีพื้นที่ 2,846 ตร.กม.
2. แขวงบางบำหรุ	มีพื้นที่ 2,332 ตร.กม.
3. แขวงบางพลัด	มีพื้นที่ 3,296 ตร.กม.
4. แขวงบางยี่ขัน	มีพื้นที่ 2,886 ตร.กม.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3-4 ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา : สำนักผังเมือง
กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 3-5 การใช้ประโยชน์ที่ดินเขตบางพลัด

ที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง

ที่พักอาศัยหนาแน่นมาก

พาณิชยกรรม

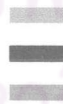
อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์และวัฒนธรรม

ที่มา : สำนักงานเขตบางพลัด

ภาพที่ 3-6 การใช้ประโยชน์ที่ดินแขวงบางยี่ขัน
ที่พักอาศัยหนาแน่นมาก
พาณิชยกรรม
อนุรักษเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์และวัฒนธรรม

แผนที่ 3-9

ที่มา : สำนักงานเขตบางพลัด

3.2.2 ลักษณะภูมิประเทศของเขตบางพลัด

พื้นที่เขตบางพลัดมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขัง มีลำคลองจำนวนมาก เนื่องจากลักษณะเดิมของพื้นที่ที่เป็นสวนมาก่อน ปัจจุบันสภาพลำคลองดังกล่าวยังคงความสำคัญในด้านการใช้เป็นเส้นทางระบายน้ำจากพื้นที่ตอนในออกสู่อ่างน้ำเจ้าพระยา

สำหรับพื้นที่แขวงบางยี่ขัน พบว่ามีคลองขนาดใหญ่ที่ยังคงอยู่ได้แก่ คลองบางยี่ขัน และ คลองบางจาก

3.2.3 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

พื้นที่เขตบางพลัด มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เป็นฐานมาแต่เดิม คือการผลิตทางด้านเกษตรกรรม เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ สมัยก่อนจึงนิยมทำสวนผลไม้ในบริเวณนี้เป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบัน การพัฒนาด้านพาณิชยกรรมและการลงทุนมีมากขึ้น การประกอบอาชีพการค้าและบริการ อุตสาหกรรม ซึ่งกิจการที่เป็นตัวกระตุ้นทางเศรษฐกิจพาณิชยกรรมได้แก่ การลงทุนในกิจการประเภทห้างสรรพสินค้า รวมทั้งการลงทุนธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ พบว่าในพื้นที่แขวงบางยี่ขัน มีการลงทุนโครงการลักษณะดังกล่าว เนื่องจากพื้นที่แขวงบางยี่ขันมีการเข้าถึง และการคมนาคมที่สะดวก ดังนั้นการกิจการการค้าดังกล่าวจึงต้องรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของพื้นที่ฝั่งพระนคร

3.2.4 โครงสร้างทางสังคม

สภาพทางสังคมแต่เดิมของพื้นที่เขตบางพลัด เป็นชุมชนเกษตรกรรม องค์ประกอบไม่ซับซ้อนมีวัง วัด บ้าน เป็นสถานบันพื้นฐาน การพัฒนาด้านคมนาคมขนส่งที่สะดวกมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางการสังคม จากชุมชนเกษตรกรรมสู่ชุมชนเมืองมากขึ้น จากชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางสภาพแวดล้อมเป็นสวนเดินทางติดต่อกันด้วยแม่น้ำลำคลอง เปลี่ยนแปลงสู่ชุมชนเมืองที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้น การใช้เส้นทางด้านคมนาคมขนส่งทางบกเป็นหลัก มีความสะดวกสบายด้านการดำรงชีวิต แต่ก็ยังคงปรากฏการรวมตัวทางสังคมที่มีรากฐานมาแต่อดีตให้เห็นอยู่ทั่วไปได้อย่างชัดเจน เช่น การรวมตัวกันของชุมชนทางศาสนา เช่น ชุมชนของวัดต่าง ๆ

3.2.5 โครงสร้างทางประชากร

จำนวนประชากรเขตบางพลัดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520-2529 มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ หลังจากนั้นช่วงปี พ.ศ. 2530 -2536 มีการเพิ่มขึ้นและลดลงของประชากรสลับกันไป เนื่องจากมีการแบ่งเขตแยกออกมาจากเขตบางกอกน้อย และมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่แขวงใหม่ โดยมีการตั้งแขวงอรุณอมรินทร์ แยกออกไปอยู่ที่เขตบางกอกน้อย ทำให้พื้นที่ในแต่ละเขตมีการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้มีการก่อสร้างอาคารสูงเพื่อการพักอาศัย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน โดยผู้อยู่อาศัยเดิมย้ายออกไป และผู้อยู่อาศัยรายใหม่ที่ซื้อคอนโดมิเนียมอยู่ยังมิได้ย้ายเข้ามา เนื่องจากบางส่วนยังก่อสร้างไม่เสร็จ หลังจากนั้นช่วงปี พ.ศ. 2537-2538 จึงเริ่มมีผู้คนย้ายเข้ามาอยู่มากขึ้น

หลังจากน้ำท่วมใหญ่ปลายปี พ.ศ. 2538 ประชากรเริ่มลดลง ซึ่งคาดว่ามิผลมาจากประชาชนซึ่งเช่าที่อยู่บริเวณนี้อพยพออกไปอยู่ที่อื่น เนื่องจากหลีกเลี่ยงปัญหาน้ำท่วม ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน จำนวนประชากรลดลงอย่างรวดเร็ว และในปี 2543 พบว่าประชากรในเขตบางพลัด ลดลงเหลือ 11.360 คน ทั้งนี้สืบเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วประเทศ ทำให้แรงงานต่างจังหวัดที่เคยเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร ย้ายกลับสู่ภูมิลำเนาเดิมการกระจายตัวของประชากรส่วนใหญ่ในเขตบางพลัด จะกระจุกตัวอยู่บริเวณชุมชนโดยรอบวัด เช่น ชุมชนวัดดาวดึงษาราม ชุมชนวัดคฤหบดี ฯลฯ และยังมีมีการกระจายตัวตามลำคลองซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม

ตารางที่ 3-1 แสดงจำนวนประชากร ความหนาแน่น เขตบางพลัด ปี พ.ศ. 2520-2541

พ.ศ.	แขวงบางซื่อ		แขวงบางพลัด		แขวงบางบำหรุ		แขวงบางซื่อ		เขตบางพลัด	
	ประชากร	ความหนาแน่น	ประชากร	ความหนาแน่น	ประชากร	ความหนาแน่น	ประชากร	ความหนาแน่น	ประชากร	ความหนาแน่น
2520	34,236	14,325	49,198	10,067	16,740	6,279	26,322	9,249	126,496	9,891
2521	35,599	14,895	51,018	10,440	17,277	6,480	26,275	9,408	130,669	10,217
2522	36,536	15,287	51,922	10,625	17,482	6,557	27,105	9,524	133,045	10,403
2523	37,498	15,690	53,655	10,979	17,826	6,686	27,583	9,692	136,562	10,678
2524	38,265	16,010	54,574	11,167	18,272	6,854	27,888	9,799	138,999	10,869
2525	38,745	16,211	55,595	11,376	18,620	6,984	28,638	10,063	141,598	11,072
2526	38,441	16,084	56,706	11,603	19,090	7,161	29,035	10,202	143,272	11,203
2527	38,584	16,144	57,335	11,732	19,481	7,307	29,674	10,427	145,074	11,344
2528	38,516	16,115	57,742	11,815	19,975	7,492	30,253	10,630	146,486	11,454
2529	38,124	15,951	57,753	11,818	20,325	7,624	30,537	10,730	146,739	11,474
2530	38,072	15,930	56,513	11,564	20,998	7,876	30,359	10,667	145,942	11,412
2531	37,988	15,895	54,090	11,068	22,510	8,443	30,784	10,817	145,372	11,367
2532	37,487	15,359	60,533	12,387	26,568	9,965	34,966	12,286	163,554	12,789
2533	40,410	16,908	62,161	12,720	25,501	9,565	33,237	11,678	161,309	12,613
2534	44,553	18,470	41,295	12,552	24,286	10,638	33,528	11,806	144,162	12,690
2535	44,340	18,396	41,437	12,595	24,897	10,685	33,800	11,901	144,474	12,718
2536	44,145	18,328	41,640	12,657	24,827	10,655	34,013	11,976	144,625	12,731
2537	43,658	18,159	41,452	12,601	24,761	10,627	33,960	11,958	143,836	12,662
2538	43,737	18,186	41,559	12,632	24,881	10,679	34,025	11,981	144,202	12,694
2539	39,392	16,678	34,636	10,528	23,111	9,919	31,825	11,206	128,964	11,352
2540	38,876	16,499	34,304	10,427	22,819	9,794	31,567	11,115	127,566	11,229
2541	38,108	16,232	33,887	10,300	22,631	9,713	31,358	11,042	125,984	11,090

ที่มา: สำนักงานเขตบางพลัด

ตารางที่ 3-2 จำนวนและความหนาแน่นประชากร และจำนวนหลังคาเรือนในพื้นที่เขตบางพลัด ปี พ.ศ. 2543

เขตบางพลัด	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)	จำนวนหลังคาเรือน
แขวงบางพลัด	3,296	17,196	9,968	8,871
แขวงบางอ้อ	2,846	15,978	10,784	9,461
แขวงบางบำหรุ	2,332	11,630	9,374	8,310
แขวงบางยี่ขัน	2,886	17,871	12,056	9,593
รวม	11.360	120,200	10,581	36,235

ที่มา: สำนักสถิติแห่งชาติ

ประชากรเขตบางพลัดในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวน 120,200 คน แขวงที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดได้แก่ แขวงบางยี่ขัน รองลงมา คือแขวงบางพลัด แขวงบางอ้อ และแขวงบางบำหรุ ตามลำดับ

3.2.6 ด้านการใช้ที่ดิน

การศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินของเขตบางพลัด บริเวณย่านบางยี่ขัน ศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร ปี พ.ศ. 2517 , 2530 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสำรวจเพิ่มเติมในปี 2543 พบว่า

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3-7 ภาพถ่ายทางอากาศปี 2516 – 2518

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2517

ในปี พ.ศ. 2517 เขตบางพลัดยังเป็นแขวงขึ้นกับเขตบางกอกน้อย เขตบางพลัดมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยมากที่สุด ประมาณร้อยละ 25.26 ของพื้นที่เขต ซึ่งกระจายตัวอยู่ตามสองฟากถนนและซอยต่างๆ กับอยู่ริมคลองและริมแม่น้ำบางตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานเดิม อาคารพักอาศัยอยู่เป็นกลุ่มในลักษณะบ้านเดี่ยว บริเวณที่พักอาศัยจะอยู่ปะปนกับอาคารพาณิชย์บ้าง เริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นโดยเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กมีจำนวนไม่มาก แขวงที่มีพื้นที่พักอาศัยมากที่สุดได้แก่ แขวงบางพลัด รองลงมาคือแขวงบางอ้อ และแขวงบางยี่ขัน ตามลำดับ(ปริญญา จันทร์สมบัติ, 2541)

ภาพที่ 3-8 ภาพถ่ายทางอากาศปี 2530

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

การใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ. 2530

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาระยะย่นบางยี่ขันในปี พ.ศ. 2530 เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2517 พบว่า มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเมืองเพิ่มขึ้น โดยเป็นพื้นที่เพื่อการพักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ มีพื้นที่พักอาศัยในรูปอาคารสูงเพิ่มมากขึ้น ที่ดินที่เป็นพื้นที่ว่างมีจำนวนน้อยลงพื้นที่พาณิชยกรรมมีการเพิ่มมากที่สุด ตามแนวนอนหลัก เนื่องจากมีการเชื่อมพื้นที่ระหว่างถนนเจริญสุขุมวงศ์กับถนนราชดำเนินด้านตะวันออก บริเวณพื้นที่พาณิชยกรรมที่สำคัญในช่วงนี้ได้แก่ห้างสรรพสินค้าพาด้า ซึ่งเป็นศูนย์การค้าขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นบริเวณถนนปิ่นเกล้า

ภาพที่ 3-9 ภาพถ่ายทางอากาศปี 2543

ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

การใช้ประโยชน์ที่ดินปี พ.ศ. 2543

ตามผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร กฎกระทรวงฉบับที่ 414 (พ.ศ. 2542) ออกตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ระบุว่าพื้นที่ในบริเวณแขวงบางยี่ขัน ให้เป็นพื้นที่เพื่อการพักอาศัยประเภทหนาแน่นมาก และมีพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่อนุรักษ์เพื่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ได้แก่ พื้นที่บริเวณชุมชนวัดดาวดึงษาราม ซึ่งหมายถึงพื้นที่พื้นที่ที่ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หัตถอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ และการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเท่านั้น และจากกฎกระทรวงดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ การใช้ที่ดินประเภทอื่นนอกเหนือจากนี้ ต้องปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้สอดคล้องกับกฎกระทรวงดังกล่าว

การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพักอาศัยในปี พ.ศ. 2543 พบว่า รูปแบบที่พักอาศัยในพื้นที่ยังเป็นลักษณะบ้านพักอาศัยขนาดเล็ก มีความสูงเฉลี่ย 1-2 ชั้น มีที่พักอาศัยประเภทอพาร์ทเมนท์ประปราย นอกจากนี้ในอนาคตยังพบว่ามีโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณใต้สะพานพระราม 8 ซึ่งอยู่ในพื้นที่ศึกษา ให้เป็นสวนสาธารณะและแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของกรุงเทพมหานครอีกด้วย และทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่เพื่อการนันทนาการและสาธารณะในระดับเขตต่อไป

3.2.7 ด้านการจราจรและขนส่ง

3.2.7.1 ทางบก

เขตบางพลัด มีระบบถนนที่สำคัญ สามารถแยกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ถนนสายหลัก เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับพื้นที่เขตใกล้เคียง ทุกสายเป็นถนนคอนกรีตได้แก่

1.1 ถนนปิ่นเกล้าเป็นถนนที่ต่อเนื่องกับสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า เชื่อมระหว่างถนนราชดำเนินกับถนนจรัญสนิทวงศ์ แบ่งเป็นสองช่วง ระหว่างถนนสมเด็จพระปิ่นเกล้าถึงถนนอรุณอัมรินทร์ และจากถนนอรุณอัมรินทร์ถึงถนนจรัญสนิทวงศ์ มีผิวจราจรกว้าง 8 ช่องจราจร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตพระนคร

1.2 ถนนบรมราชชนนี (ปิ่นเกล้า-นครชัยศรี) เป็นถนนต่อเนื่องกับถนนพระปิ่นเกล้าตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์ ถึงสะพานข้ามคลองบางกอกน้อย มีผิวจราจรกว้าง 8 ช่องจราจร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตตลิ่งชันและจังหวัดต่างๆ ทางภาคตะวันตกและภาคใต้ของประเทศ

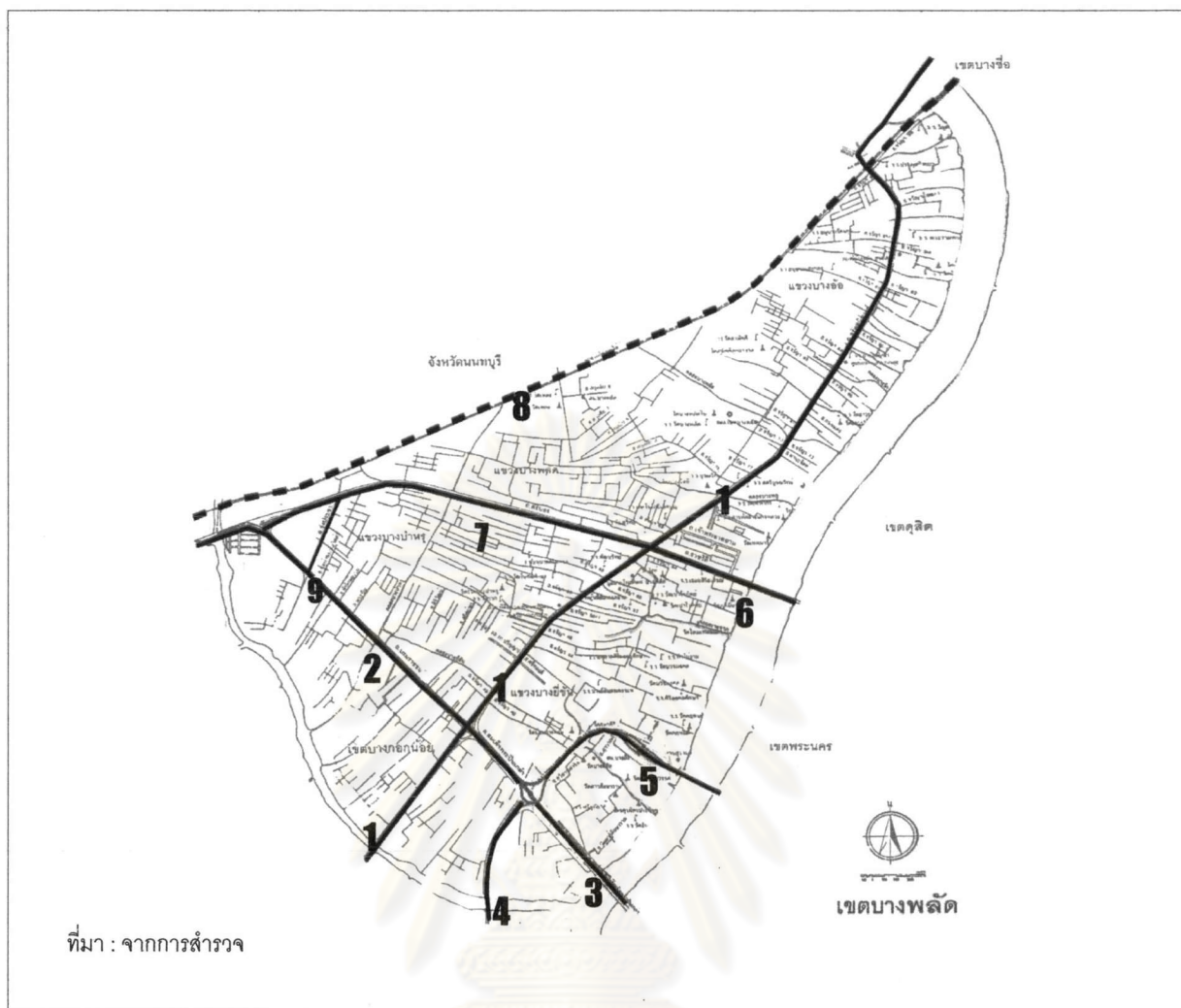
1.3 ถนนสีรินทร เป็นถนนที่ต่อเนื่องกับสะพานกรุงธนและถนนราชวิถี ตั้งแต่ถนนจรัญสนิทวงศ์ถึงถนนบรมราชชนนี ที่สะพานข้ามคลองบางกอกน้อย มีผิวจราจร 8 ช่องจราจรเป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตตลิ่งชันและจังหวัดต่างๆ ทางภาคตะวันตกและภาคใต้ของประเทศ

1.4 ถนนอรุณอัมรินทร์ ตั้งแต่ซอยอศวมิตรถึงถนนพระปิ่นเกล้า มีผิวจราจรกว้าง 6 ช่องจราจร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตบางกอกใหญ่

1.5 ถนนจรัญสนิทวงศ์ เป็นสายหลักที่เข้าสู่ซอยต่างๆในพื้นที่ มีความกว้างผิวจราจร 6 ช่องจราจร และมีเกาะกลางถนน เริ่มต้นจากสะพานพระราม 7 ไปถึงจุดตัดระหว่างถนนบรมราชชนนีกับถนนพระปิ่นเกล้า เป็นถนนที่เชื่อมต่อระหว่าง

1.6 ถนนราชวิถี เป็นถนนที่เชื่อมต่อเนื่องจากสะพานกรุงธน เชื่อมระหว่างถนนราชวิถีกับถนนจรัญสนิทวงศ์ มีความกว้างผิวจราจร 8 ช่องจราจร เป็นถนนที่เชื่อมต่อกับเขตดุสิตกับถนนสีรินทร

2. ถนนสายรอง เป็นถนนที่เชื่อมติดต่อกภายในเขต มีเพียงสายเดียว ได้แก่ถนนรุ่งประชา เชื่อมระหว่างถนนสีรินทรกับถนนบรมราชชนนี แต่เดิมถนนนี้คือถนนระหว่างวัดสุวรรณคีรีไปจนถึงเขตจันทน์นทบุรี เมื่อมีการตัดถนนใหม่ 2 แนว ทำให้ถนนสายนี้ถูกแบ่งเป็น 3 ส่วน มีผิวจราจรกว้าง 6 เมตร

ภาพที่ 3-11 ตำแหน่งถนนสายหลัก สายรอง บริเวณพื้นที่ศึกษา

1. ถนนเจริญสุขุมวงศ์
2. ถนนบรมราชชนนี
3. ถนนปิ่นเกล้า
4. ถนนอรุณอมรินทร์
5. ส่วนต่อขยายถนนบรมราชชนนี - สะพานพระราม 8
6. ถนนราชวิถี
7. ถนนสีรินธร
8. ทางรถไฟ
9. ถนนรุ่งประชา

3.2.7.2 ทางน้ำ

เขตบางพลัดมีการจราจรขนส่งทางน้ำ 2 ลักษณะ คือ เรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยา เรือด่วนเลียบบแม่น้ำเจ้าพระยาและเรือหางยาว เรือโดยสารข้ามฟากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นของราชการและเอกชนให้บริการประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน และผู้สัญจรผ่านไปมา

ท่าเรือที่อยู่ในย่านชุมชนหนาแน่นและสามารถเชื่อมต่อกับเส้นทางคมนาคมทางบกได้สะดวกหรือเป็นต้นสายของรถโดยสารประจำทาง จะมีผู้ใช้บริการมาก เช่น ท่าเรือเทเวศน์กับท่าเรือวัดบวรมงคล ท่าเทเวศน์กับท่าวัดคฤหบดี ท่าพระปิ่นเกล้ากับท่าพระอาทิตย์ เป็นต้น

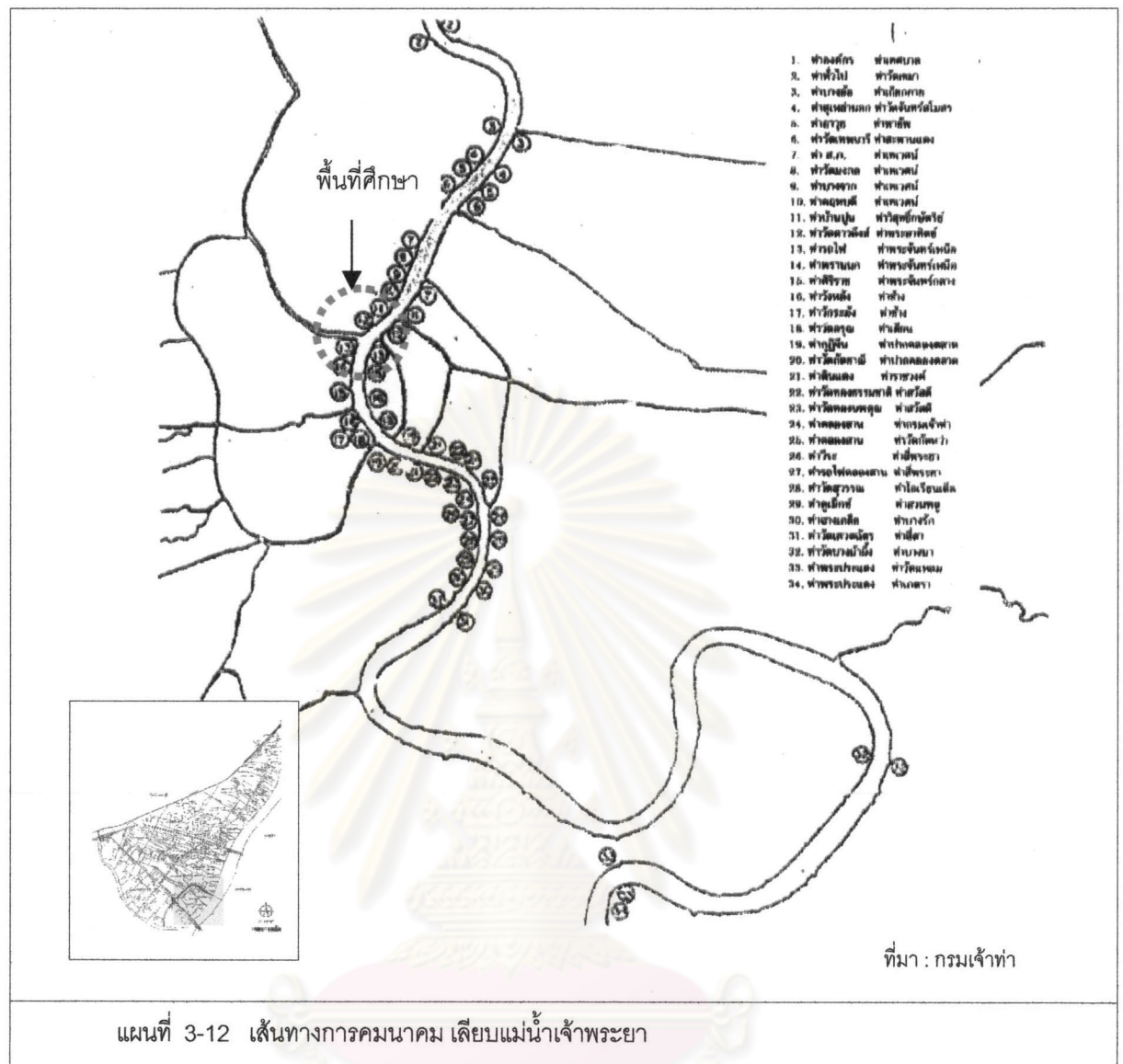
จากสถิติของกรมเจ้าท่าพบว่า ในปี พ.ศ. 2539 พบว่ามีจำนวนผู้โดยสารเรือยนต์ข้ามฟากในท่าเทียบเรือข้ามฟากเขตบางพลัดเป็นจำนวน 109,871 คน แบ่งเป็น เรือเข้า 56,458 คน เรือออก 53,413 คน โดยบริเวณพื้นที่ศึกษา มีการใช้บริการมากที่สุดที่ท่าปิ่นเกล้า รองลงมาที่ท่าวัดคฤหบดี ท่าวัดบวรมงคล และท่าวัดดาวดึงษาราม จำนวน 25,768 16,524 16,440 และ 13,535 คน ตามลำดับ

สำหรับพื้นที่ศึกษา จะพบว่ามีท่าเรือที่สำคัญ และมีปริมาณผู้ใช้เป็นจำนวน ได้แก่ ท่าพระปิ่นเกล้า ท่าวัดดาวดึงษ์ ท่าวัดคฤหบดี และท่าวัดบวรมงคล

ตารางที่ 3-3 แสดงปริมาณผู้ใช้ท่าเรือในพื้นที่ศึกษา

ท่าเรือ	ปริมาณผู้ใช้ (คน)
1. ท่าพระปิ่นเกล้า	25,768
2. ท่าคฤหบดี	16,524
3. ท่าวัดบวรมงคล	16,440
4. ท่าวัดดาวดึงษ์	13,535

สถิติกรมเจ้าท่าปี พ.ศ. 2539 เรียงตามปริมาณผู้ใช้

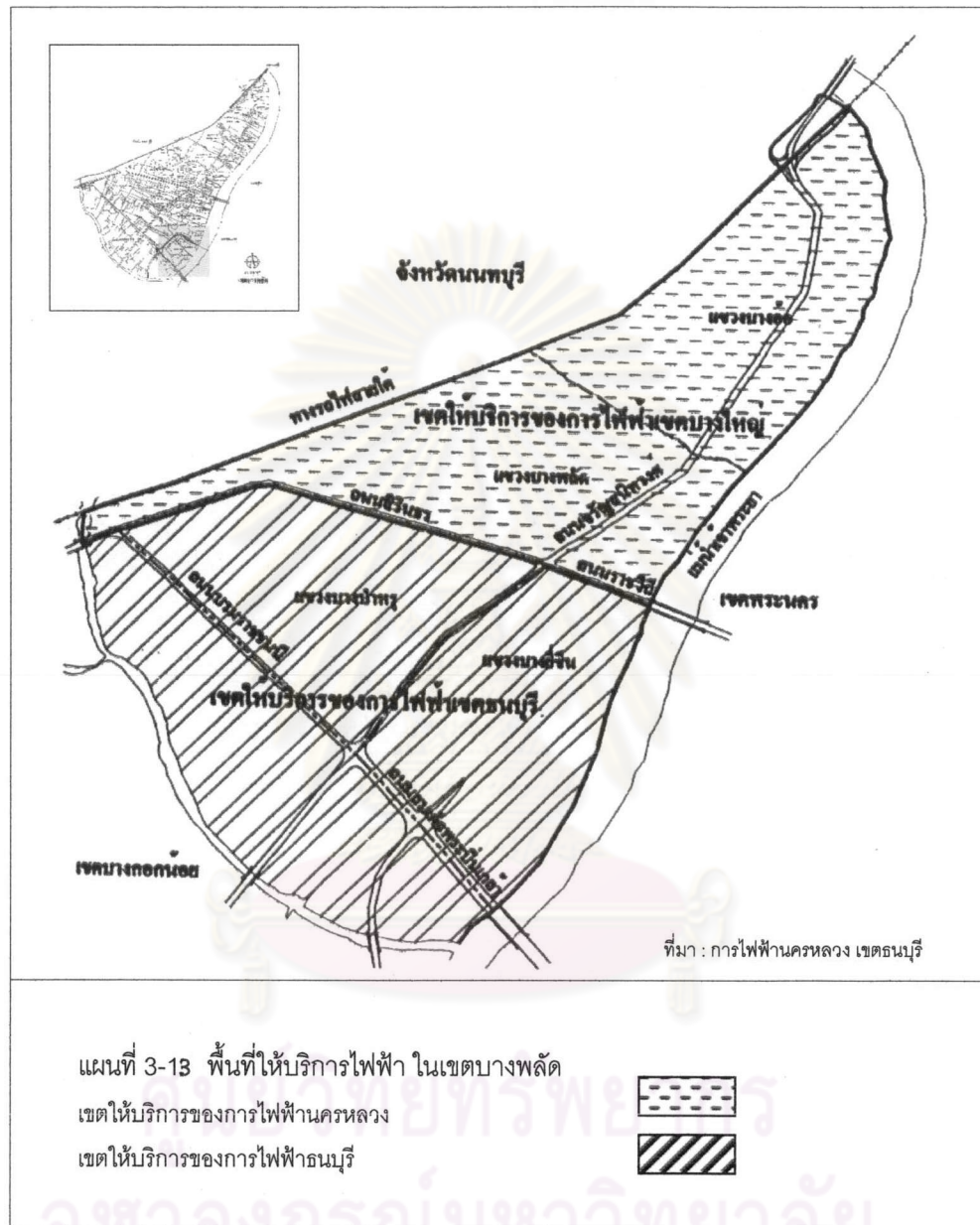
3.2.8 ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

สำหรับพื้นที่แขวงบางยี่ขัน เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตบางพลัด ซึ่งมีความเจริญและความพร้อมในด้านต่างๆ อยู่แล้ว จัดเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคอยให้บริการ ดังนี้

- การบริการด้านไฟฟ้า

การไฟฟ้านครหลวงได้แบ่งเขตการให้บริการออกเป็นสำนักงานการไฟฟ้าเขตครอบคลุมพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและพื้นที่ปริมณฑล จำนวน 13 แห่ง เขตบางพลัด อยู่ในความรับผิดชอบของการไฟฟ้านครหลวงเขตบางใหญ่และเขตรับผิดชอบของการไฟฟ้านครหลวงเขตธนบุรี

โดยแขวงบางอ้อและแขวงบางพลัดอยู่ในพื้นที่ให้บริการของสำนักงานไฟฟ้านครหลวงเขต
บางใหญ่ แขวงบางยี่ขันและแขวงบางบำหรุอยู่ในพื้นที่ให้บริการของสำนักงานไฟฟ้าเขตธนบุรี

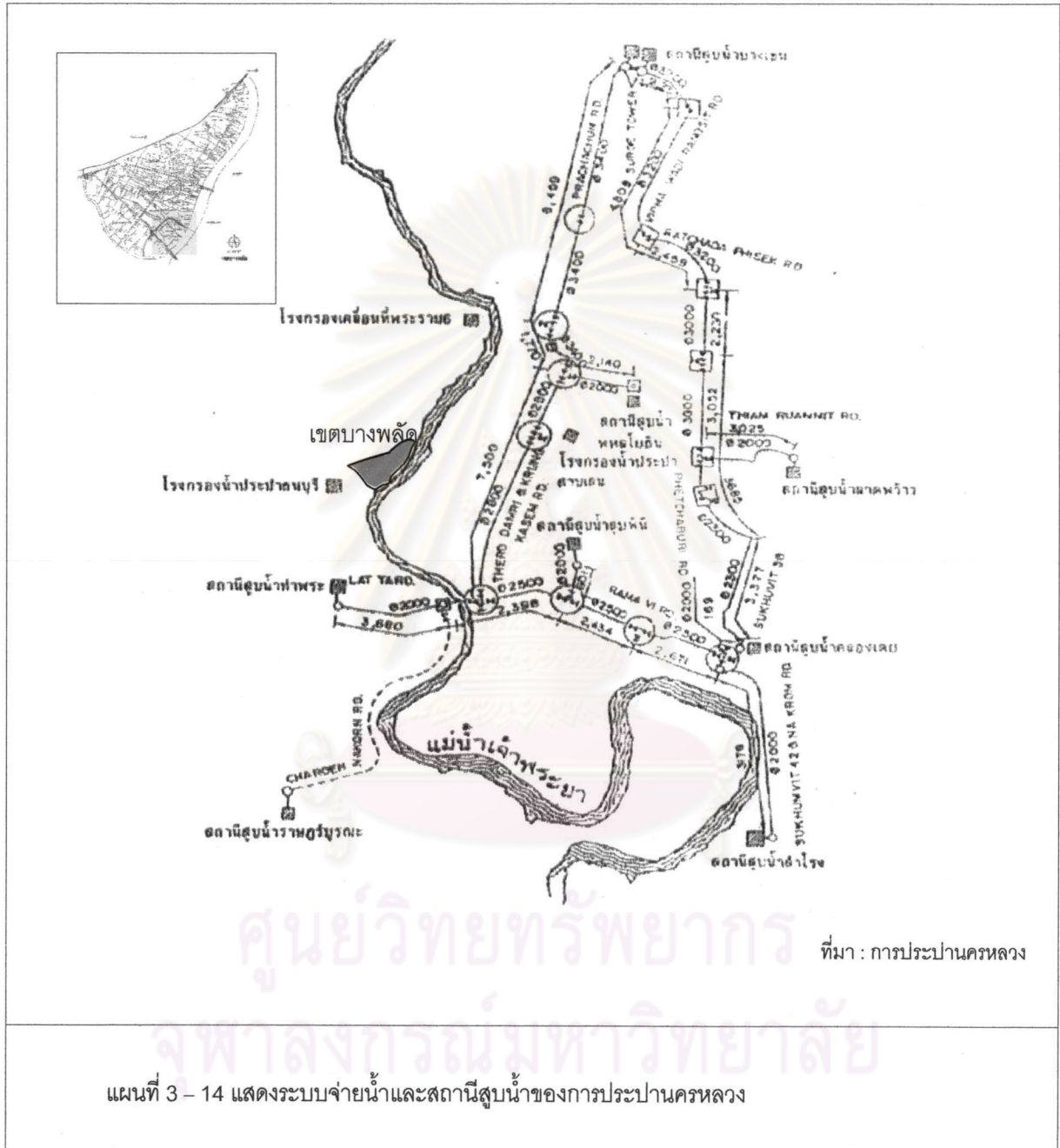

- การบริการน้ำประปา

พื้นที่เขตบางพลัดอยู่ในเขตประปาส่วนกลาง ได้รับการบริการน้ำประปาจากเขตสำนักงาน
การประปาดอกสีน โดยได้รับจากสถานีจ่ายน้ำท่าพระ

- ระบบป้องกันน้ำท่วม

พื้นที่เขตบางพลัด เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมซึ่ง ทางกรุงเทพมหานครจึงได้ทำการ
ก่อสร้างเขื่อนและระบบป้องกันน้ำท่วม ตลอดแนวริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี

แผนที่ 3 - 14 แสดงระบบจ่ายน้ำและสถานีสูบน้ำของการประปานครหลวง

3.4 พื้นที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อชุมชน

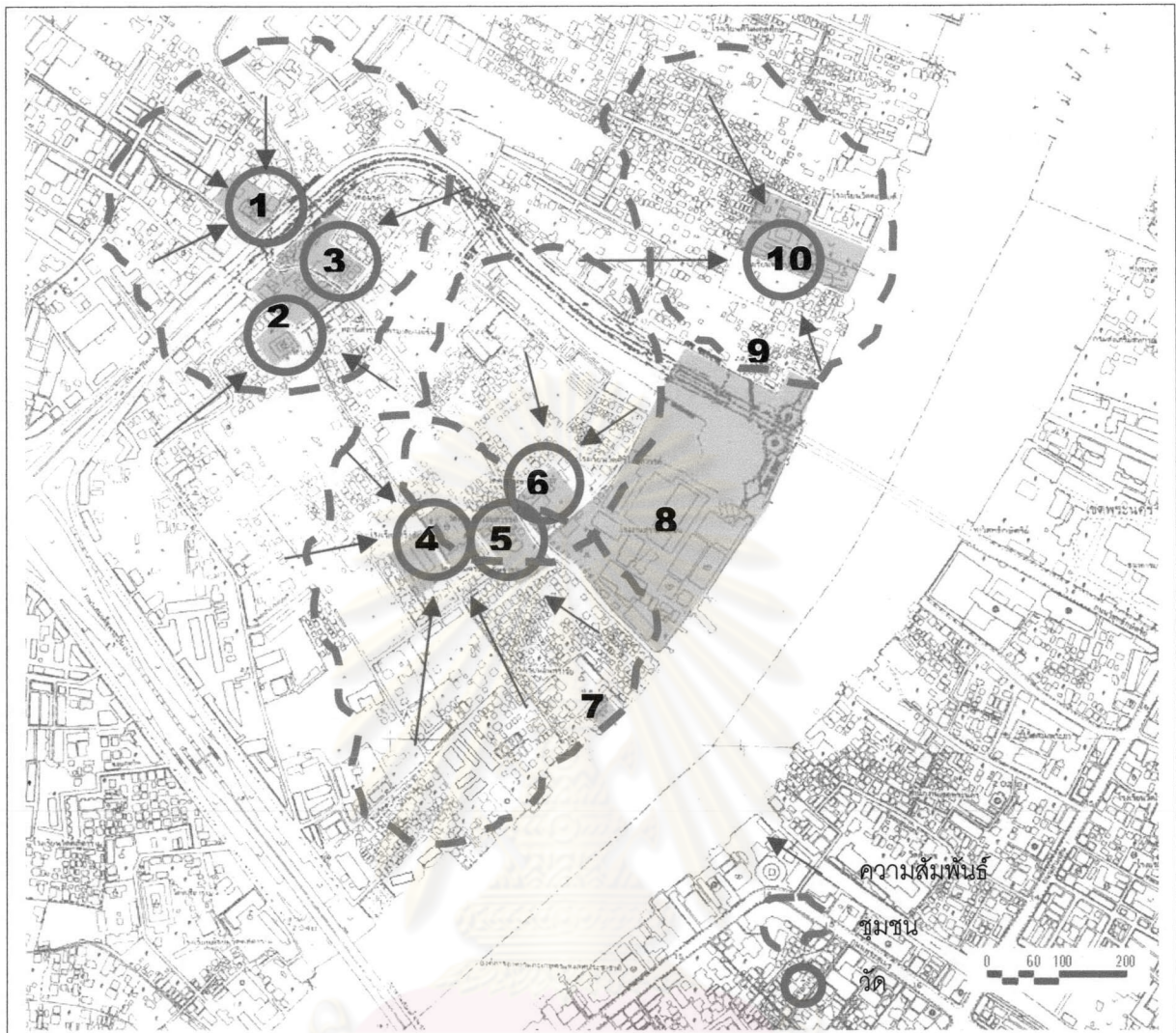
พิจารณาจากคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปะและสถาปัตยกรรม ตลอดจนคุณค่าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่ามีพื้นที่และสถานที่ที่มีคุณค่า ดังต่อไปนี้

- ด้านประวัติศาสตร์และการพัฒนาการของย่านบางยี่ขัน ได้แก่ โรงงานสุราบางยี่ขัน ซึ่งเป็นสถานที่ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาที่สำคัญของย่านบางยี่ขัน เนื่องจากเป็นโรงงานต้มสุราที่เก่าแก่และมีมาตั้งสมัยรัชกาลที่ 1 แต่ในปัจจุบัน เนื่องจากการก่อสร้างสะพานพระราม 8 ในพื้นที่ ทำให้พื้นที่โรงงานสุราบางยี่ขันและอาคารบางส่วน ได้ถูกปรับเปลี่ยนกิจกรรมเป็นสวนสาธารณะ อาคารพิพิธภัณฑ์ และพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 8 ดังนั้นคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ จึงถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่สำหรับชุมชนโดยรอบแล้ว พื้นที่บริเวณนี้ยังคงมีความสัมพันธ์และความสำคัญต่อชุมชนโดยรอบ

- ด้านรูปแบบและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ที่มีลักษณะเฉพาะตัวและมีคุณค่าความสำคัญต่อพื้นที่ ได้แก่ บ้านบางยี่ขันหรืออาคารโรงเรียนราชการุณ ซึ่งสร้างขึ้นปลายรัชกาลที่ 5 ต่อต้นรัชกาลที่ 6 รูปแบบอาคารเป็นสถาปัตยกรรมโคโลเนียลที่กำลังฟูเฟื่องในขณะนั้น ตัวตึกเป็นคอนกรีตสองชั้นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวขนานไปกับลำน้ำเจ้าพระยา ด้านหน้าอาคารมีบันไดหินอ่อนขึ้นลงทั้งปีกซ้ายและขวา

- ด้านสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ซึ่งมีคุณค่าด้านจิตใจต่อชุมชนและพื้นที่โดยรอบ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ระบบสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมของพื้นที่ ได้แก่ วัดคฤหบดี วัดบางยี่ขัน วัดพระยาศิริโद्यสวรค์ วัดจตุรมิตร วัดดาวดึงษาราม และศาลาโรงธรรม ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนบ้านปูน

ศูนย์วิทยุโทรพยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 3-15 แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่ที่มีคุณค่าและความสำคัญ

ในบริเวณพื้นที่ศึกษา

1. วัดน้อยนางหงษ์	2. วัดบางยี่ขัน
3. วัดอมรศิริ	4. วัดดาวดึงษาราม
5. วัดจตุมิตรประดิษฐาราม	6. วัดพระยาศิริโทยสวรรค์
7. โรงเรียนราชการุญ	8. สวนสาธารณะสะพานพระราม (โรงงานสุราบางยี่ขันเดิม)
9. ศาลาโรงธรรม ชุมชนบ้านปูน	10. วัดคฤหบดี

ที่มา : จากการสำรวจ

3.5 ชุมชนบริเวณพื้นที่ศึกษา¹

1. ชุมชนคลองเจ้าครุฑ

สภาพชุมชนเป็นที่ราบลุ่ม ดินแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนที่จะเป็นชุมชนที่ดินบริเวณนี้เป็นสวนผลไม้ ซึ่งต่อมามีประชาชนมาอาศัยประมาณ 250 ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในตระกูล ชัยชนะสงคราม บุญนาค และมานะจิตต์ ที่ดินส่วนใหญ่จึงเป็นของคนในตระกูลดังกล่าว และอีกส่วนหนึ่งเป็นที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ปัญหาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ค่อยมี แต่ต่อมาความเจริญของกรุงเทพมหานครมีมากขึ้น ทำให้ประชาชนจากภาคต่าง ๆ ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเป็นจำนวนมากขึ้น โดยเช่าที่ดินทำการปลูกบ้านพักอาศัยทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาน้ำท่วมและอื่น ๆ ทวีความรุนแรงขึ้นทุกวันจากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้อาศัยในชุมชนเกิดแนวคิดในการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมชนพร้อมทั้งคัดเลือกตัวแทนเป็นคณะกรรมการชุมชนชั่วคราว เพื่อประสานงานกับทางราชการ ในการปรับปรุงชุมชนให้มีสภาพดีขึ้น

2. ชุมชนวัดดาวดึงษาราม

บริเวณวัดดาวดึงษารามโดยรอบ ตั้งแต่วัดแม่น้ำเจ้าพระยาเข้ามาภายในเป็นบริเวณที่ประชาชนอาศัยอยู่กันมาไม่น้อยกว่า 200 ปี แต่ก่อนมีสภาพเป็นส่วนรกรัง ประชาชนอาศัยอยู่กันน้อยมีวัดจตุรมิตรประดิษฐานาราม ซึ่งมีเขตติดต่อกับวัดดาวดึงษารามด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งติดกับคลองบางยี่ขันฝั่งใต้ คลองบางยี่ขันฝั่งใต้เป็นที่ตั้งของวัดศิริโทยสวรรค์ วัดทั้ง 2 วัดนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นภายหลังวัดดาวดึงษาราม โดยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และมีฐานะในสมัยก่อน

เมื่อก่อน พ.ศ. 2500 ฝั่งธนบุรีบริเวณแขวงบางยี่ขัน ต้องเดินตามทางเดินเท้าแคบ ๆ ผ่านสวนจึงจะออกถนนใหญ่ได้ ตามคลองบางยี่ขัน คลองวัดดาวดึงษาราม คลองวัดจตุรมิตรเชื่อมต่อกันโดยใช้ท่าเรือทางด้านใต้ของวัดดาวดึงษาราม เป็นสวนสลักกับที่อยู่อาศัยจนถึงวัดดุสิตารามทางทิศตะวันตกมีลักษณะเช่นเดียวกันจนถึงถนนจรัญสนิทวงศ์ การไปติดต่องานที่เขตบางกอกน้อยต้องข้ามฟากไปลงเรือที่ท่าพระจันทร์เข้าไปคลองบางกอกน้อยซึ่งสะดวกกว่าทางอื่น

หลังจากที่สร้างสะพานพระปิ่นเกล้าแล้ว การพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วมีถนนซอยต่าง ๆ เชื่อมต่อกันทำให้สะดวกขึ้นที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์ สถานที่พักผ่อน และประชาชนเพิ่มความแออัดขึ้น จากแม่น้ำเจ้าพระยาถึงวัดดาวดึงษาราม เฉพาะด้านใต้ของคลองบางยี่ขันจึงถึงบริเวณคลองเจ้าครุฑ มีเนื้อที่ประมาณ 23 ไร่ แต่มีครอบครัวมากกว่า 600 ครอบครัวทำให้มีสภาพเป็นชุมชน

¹ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม, สำนักงานเขตบางพลัด, บางพลัดเมืองน่าอยู่: คู่มือชุมชนเขตบางพลัด. (กรุงเทพฯ : [ม.ป.ท.], ตุลาคม 2544) หน้า 9 - 22.

ชนแออัด เป็นที่มาของปัญหาสังคมหลายด้าน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านอาชญากรรม ยาเสพติด และปัญหาอค์คิภย

3. ชุมชนพระยาศิริไอยสวรรค

พื้นที่ชุมชนเป็นสวนผลไม้ ภายหลังกสภาพสวนหมดไปเนืองจากความตองการใชพื้นที่ในการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นมาก ซึ่งสวนใหญเป็นที่ดินของเอกชน โดยเจ้าของที่ดินได้จัดสรรที่ดินแบงใหชาวบ้านเช่าปลูกสร้างบ้านเรือน สําหรับในการเช่าที่ดินจะใชพื้นที่มากหรือน้อยขึ้นอยูกับความตองการของผู้เช่าเจ้าของที่ดินไม่ได้จัดวางผังไว้ ทำใหการเช่าที่เพือปลูกสร้างที่อยู่อาศัยไม่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเท่าที่ควร ไม่มีทางระบายน้ำที่ดี สภาพบ้านเรือกอนข้างแออัดเสี่ยงตอการเกิดอค์คิภย เพราะมีการใชพื้นที่ที่เหลืออยู่ปลูกสร้างบ้านเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บริเวณนี้จึงกลายเป็นชุมชนแออัด

4. ชุมชนบ้านปูน

สภาพชุมชนเป็นที่ราบลุ่ม ติดแม่น้ำเจ้าพระยากอนจะเป็นชุมชนที่ดินบริเวณนี้เป็นสวนผลไม้ ซึ่งตอมาประชาชนมาอาศัยประมาณ 30 ครอบครัว ซึ่งสวนใหญเป็นคนในตระกูลธนะภูมิ วิชัยวัฒน์, เป็รงเปรมใจ, ตาละสวัสดิ และพระยาอมรสาท ปัญหาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ไม่ค่อยมีแต่ตอมาความเจริญของกรุงเทพมหานครมีมากขึ้น ทำใหประชาชนจากภาคต่าง ๆ ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินเป็นจํานวนมากขึ้น โดยเช่าที่ดินทำการปลูกบ้านพักอาศัย ทำใหเกิดปัญหาสภาพแวดล้อม ปัญหาสาธารณูปโภค ปัญหาน้ำท่วม และอื่น ๆ ทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำใหผู้อยู่อาศัยในชุมชนเกิดแนวคิดในการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมชนพร้อมทั้งคัดเลือกตัวแทนเป็นคณะกรรมการชุมชน เพือประสานงานกับทางราชการในการปรับปรุงชุมชนให้มีสภาพดีขึ้น

5. ชุมชนวัดคฤหบดี

เดิมเป็นพื้นที่สวนจึงเป็นที่ลุ่มเมื่อมีการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยไม่ได้ปรับพื้นที่บริเวณห้องรองสวน ทำให้มีปัญหาน้ำขัง น้ำเน่า ประชาชนสวนใหญอพยพมาจากที่อื่น มีคนท้องถิ่นเพียง 30 % วัดประจำชุมชนคือ วัดคฤหบดี เป็นพระอารามหลวงโดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าให้สร้างขึ้น และพระราชทาน"พระแซกคำ" ซึ่งเป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่กับพระแก้วมรกตมาประดิษฐาน เป็นพระประธานประจำพระอุโบสถ ที่ดินสวนใหญที่ประชาชนอาศัยอยู่เป็นของวัดคฤหบดี ให้เช่าปลูกสร้างบ้านอาศัย

การจัดตั้งชุมชนเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยมหาวิทยาลัยมหิดล ได้จัดโครงการอาสาพัฒนาชุมชน ส่งอาสาสมัครเข้ามาพัฒนาชุมชนด้วยกายภาพและสาธารณสุข โดยจัดตั้งกลุ่มในชุมชน

เป็น 3 กลุ่มคือ 1. กลุ่มวัดศุภหบดี 2.กลุ่มตรองโพธิ์ 3.กลุ่มสะพานไม้และดงดิบ ในแต่ละกลุ่มมีการเลือกตั้งประธานและรองประธาน และตำแหน่งอื่น ๆ ประสานงานกับอาสาสมัครของมหาวิทยาลัยมหิดล แต่การดำเนินการไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะต่างกลุ่มต่างทำ ทำให้ขาดการประสานงานระหว่างกลุ่ม ต่อมาจึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งกรรมการกลางขึ้น และรวมกลุ่มเป็นกลุ่มเดียวกัน เรียกว่า “ชุมชนวัดศุภหบดี” ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดโครงการอาสาสมัครพัฒนาชุมชน และมหาวิทยาลัยมหิดลได้จัดโครงการวางแผนครอบครัวและส่งเสริมสุขภาพเด็ก

โดยสภาพทั่วไป ชุมชนมีสภาพค่อนข้างแออัด ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น คงทนถาวร ทางเดินเท้าเป็นทางคอนกรีตแคบ ๆ บางช่วงมีสภาพชำรุดทรุดโทรม

ตารางที่ 3.4 ความหนาแน่นในแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษา(หลังคาเรือน / ครอบครัว)

ชุมชน	จ.น. หลังคาเรือน	จ.น. ครอบครัว	ความหนาแน่น (หลังคาเรือน / ครอบครัว)
1. คลองเจ้าครุฑ	124	218	1 : 1.76
2. วัดดาวดึงษาราม	428	546	1 : 1.28
3. วัดพระยาศิริโทยสุวรรณค์	400	536	1 : 1.34
4. วัดศุภหบดี	485	578	1 : 1.20
5. บ้านปูน	202	250	1 : 1.24

ที่มา : สำนักงานเขตบางพลัด 2544

จากตาราง 3-4 พบว่าชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษา มีความหนาแน่นโดยเทียบจากจำนวนหลังคาเรือนต่อจำนวนครอบครัว อันดับ 1 ได้แก่ ชุมชนคลองเจ้าครุฑ รองลงมาคือ ชุมชนวัดพระยาศิริโทยสุวรรณค์ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม ชุมชนบ้านปูน และชุมชนวัดศุภหบดี ตามลำดับ

ตารางที่ 3-5 ความหนาแน่นในแต่ละชุมชนในพื้นที่ศึกษา(คน/ไร่)

ชุมชน	จำนวนประชากร(คน)	พื้นที่(ไร่)	ความหนาแน่น(คน/ไร่)
1.คลองเจ้าครุฑ	802	15	53.47
2.วัดดาวดึงษาราม	2,115	17	124.40
3.วัดพระยาศิริโทยสุวรรณค์	2,144	90	23.80
4.วัดศุภหบดี	2,490	40	62.25
5.บ้านปูน	1,250	70	17.85

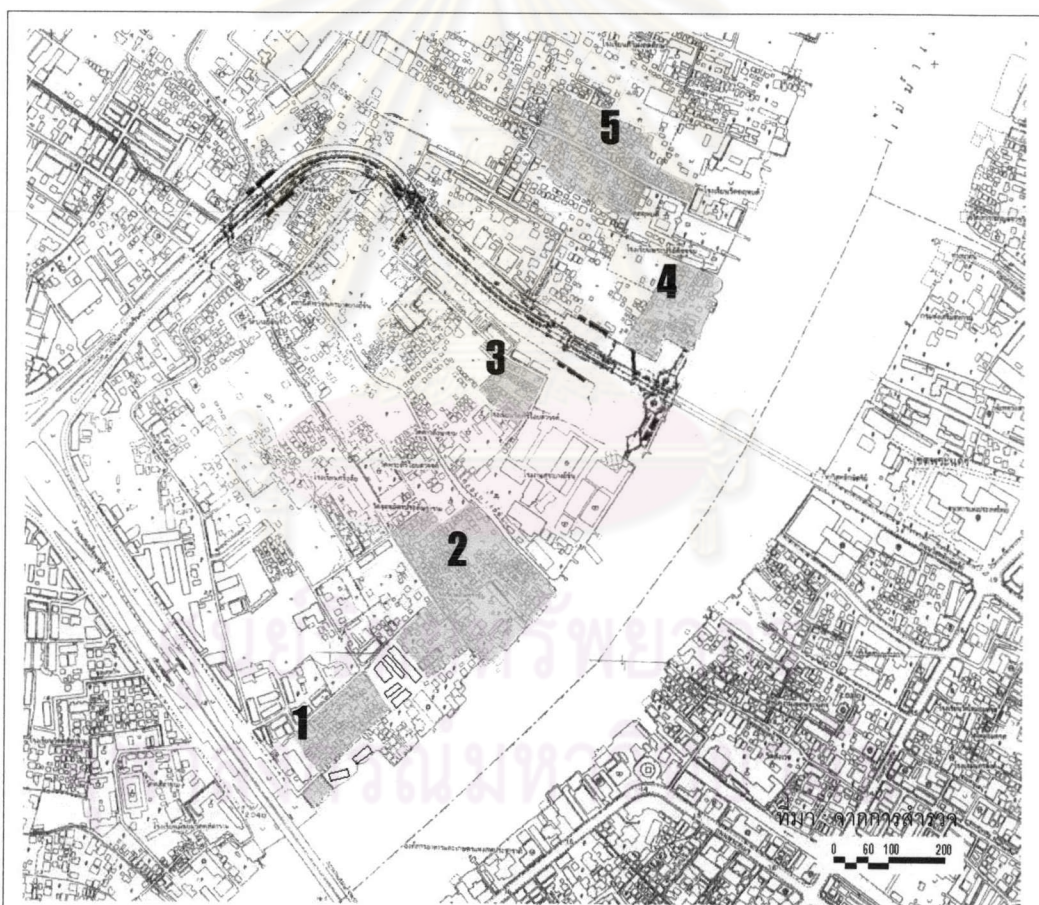
ที่มา : สำนักงานเขตบางพลัด 2544

จากตาราง 3-5 พบว่าชุมชนที่มีความหนาแน่นโดยเทียบจาก จำนวนคนต่อพื้นที่ อันดับ 1 ได้แก่ ชุมชนวัดดาวดึงษาราม ชุมชนวัดคฤหบดี ชุมชนวัดคลองเจ้าครุฑ ชุมชนวัดพระยาศิริโอยสวรค์ และชุมชนบ้านปูนตามลำดับ

และจากการแบ่งเกณฑ์ย่านพักอาศัยของกรมผังเมือง ซึ่งกำหนดพื้นที่ย่านพักอาศัยออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก 80-120 คน/ไร่
2. ที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง 30-50 คน/ไร่
3. ที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย 10-30 คน/ไร่

ดังนั้นจากเกณฑ์ดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนบริเวณพื้นที่ศึกษา พบว่าพื้นที่พักอาศัยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง

แผนที่ 3-16 ตำแหน่งและขนาดพื้นที่ชุมชน

1. ชุมชนคลองเจ้าครุฑ	4. ชุมชนบ้านปูน
2. ชุมชนวัดดาวดึงษาราม	5. ชุมชนวัดคฤหบดี
3. ชุมชนวัดพระยาศิริโอยสวรค์	